

Vejen til Danas Have

Af Gunnar Iversen, Sindrup

Når du fra Lunaria Kunstsamling træder ind i museumshaven Danas Have, er det som at gå ind i en anden verden, to årtusinder tilbage i tiden, ind i en tid, hvor menneskets livsløb og verdens skæbne lå i kvindehånd.

Sagnet om Limfjordens skabelse

Fra Danas Have er der et overrumplende vidtstrakt udsyn over Limfjorden, fra Oddesund i syd til Thyborøn i vest.

Det var et folkesagn om Limfjordens skabelse, der for mig blev begyndelsen og inspirationen til Danas Have.

Sagnet fortæller, at der på den tid da Jomfru Maria fødte verdens frelser, levede en fornem jomfru i det nordlige Jylland, anset for at være troldkvinde. Da hun fik nyheden om Marias jomfrufødsel, svor hun, at hun ville føde en, der skulle blive endnu større.

Som sagt, så gjort. Hun nedkom med - en so! Og så stor blev den, at når den gik og rodede efter føde i egeskoven med sine 12 smågrise, kunne man se dens børster over træernes toppe. Og så dyb var den fure, den gravede med sin tryne tværs over Jylland, at vandet på et

tidspunkt trængte ind fra begge sider af halvøen.

Således dannedes Limfjorden, som man gav navn efter soen, der hed Limgrim.

To tanker gik gennem mit hoved, da jeg havde læst Limgrim-sagnet.

Den ene tanke gik tilbage til de forelæsninger i religionshistorie, jeg havde sneget mig ind til i de år, jeg læste psykologi ved Københavns Universitet. Den anden gik til forfatteren Martin A. Hansen, der på et tidspunkt i sit liv, da han var gået i stå som skønlitterær digter, sammen med maleren Havsteen-Mikkelsen begav sig på rejse gennem de danske egne, gennem årtider og århundreder, i en søgen efter at komme på sporet af vore forfædres trosforestillinger, en opdagelsesfærd der mandede ud i bogen Orm og Tyr. Var det herfra? - eller fra hans Tanker i en Skorsten, eller måske var det fra hans Tornebusken, at jeg mente at huske hans opfordrende påpegning af folkesagnet som stedet, hvor megen glemt gudelære ligger gemt.

Under alle omstændigheder, jeg fornemmede helt klart, at jeg med Limgrim-sagnet stod over



Limfjordens skabelse, set fra Danas Have.



Lunaria, Korshøjgård, set gennem poppeltræer. I mytens verden er poplen Tiden, Rummet og Dybets gudinde, som af længsel efter Dagslysets unge gud græder tårer af rav.

for en jysk skabelsesmyte fra vikingetid, sågar noget så usædvanligt som en dobbelt skabelsesmyte. Myten om Limgrim fortæller ikke alene, hvordan Limfjorden blev skabt, men også hvordan dens skaber blev til, soen Limgrim.

Var Limgrim et dæknavn for en skabelsesgudinde?

Hvad betød det mærkelige ord Limgrim?

Limsoen Freja

Forstavelsen lim kunne jo hentyde til den hvide kalksten, der findes ved Limfjordens kyster og som den danske Stednavne Ordbog mener, har givet navn til fjorden. Men spurgte jeg min thybo-nabo, husmanden Bitte Lars, så var "en lim" en kost og en "grim" hovedtøj til den hest, han som den sidste af en uddøende race endnu gik og pløjede sine marker med her i Sindrup.

Jeg måtte ty til vikingens oldnordiske tungeomål for at få rede på denne limstenshvide so, udstyret med kost og hovedtøj. Mit personlige

eksemplar af Fritznors Ordbog over det gamle norske Sprog, udgivet i Kristiania i 1867, har været i gode hænder hos den gudbenådede mytefortæller Folke Trier Hansen i Hundborg, og har tilhørt Povl Hansen, forstander for Vallekilde Højskole fra 1893 og lige dele historiker og åndfuld fortæller, elev af en elev af thyboen Christen Kold. Det er som at arbejde hånd i hånd med de gamle åndsarbejdere, når jeg bladrer mig frem til en afklaring: Vikingens "limi" var en riskost, gjort af sammenbundne grene eller småkviste; en "grima" – en maske!

Limgrims lim kunne altså være dens børster, så stive og strittende som en riskost.

Men grim, en maske?

Har vi her i Norden haft forestillingen om en skabende gud, der optrådte under maske af en so?

Jeg slog efter hos Snorre Sturlason, den islandske historieskriver, der udover sine kongesagaer udgav en håndbog for skjalde, som

han syntes burde kende de talrige tilnavne, de nordiske guder og gudinder kunne optræde under. "Soen" var et tilnavn til Freja!

Kunne det virkelig passe, at Limfjorden skulle være skabt af skandinavernes store frugtbarheds- og kærlighedsgudinde?

Det kan det. De fleste forskere er enige om, at et andet af Frejas binavne, Gefn, "Den Givende", går igen i navnet på gudinden Gefion, der skabte sine fire sønner om til okser og pløjede Sjælland fri af Skåne. Med sin plovfure skabte hun Øresund, - ligesom Soen med sin tryne dannede Limfjorden.

Den keltiske troldkælling

Limgrim er altså ingen ringere end Freja. Men hvem var så hendes mor, troldkællingen, der som magtfuld jomfru skal have rådet i Limfjordsegnen for 2000 år siden? Jeg måtte ned i jernalderens historie. I sin bog, Germania, om de nordeuropæiske folkeslag, skriver den romerske historiker Tacitus år 98 efter Kristi Fødsel, at der heroppe, norden for romersk lov og ret, helt oppe ved eller ude i 'oceanet', d.v.s. Vesterhavet og Østersøen, bor stammer som dyrker "Terra Mater", Moder Jord, under gudindenavnet Nerthus. Som led i hendes kult føres hun fra det ene folkeslag til det næste i en indviet vogn trukket af køer, hvorefter hun vender tilbage til sin helligdom, hvor vognen køres ud i en sø for at blive rensset.

Den nordiske gudelære kender imidlertid ingen gudinde ved navn Nerthus.

Kunne "Nerthus" være en latinisering af navnet på Frejas mor?

Sprogforskerne viste sig at kunne bekræfte min formodning: "Nerthus" kan være Tacitus' gengivelse af navnet på en gudinde, Njærd, som sammen med sin bror, hav- og handelsguden Njord, avler Freja. Njærds navn findes endnu i stednavne rundt om i Skandinavien, og menes i lighed med broderen Njord at være blevet dyrket som den der "nærer", dvs. giver næring, ernærer og forsørger - slet ikke noget dårligt navn til en Moder Jord. Oven i købet passede det som fod i hose til navnet på hendes datter Gefn/Gefion, Den Givende, som gav menneskene lykke, trivsel og velfærd.

Endelig, syntes jeg, var jeg i min kildesøgning nået tilbage til udspringet for Limfjords-egnens nordiske mytologi, komprimeret og konserveret som folkesagnet om Limgrim.

Da fik jeg et kulturchok.

Navnet "Nerthus" var, skrev sprogforskerne, hverken nordisk eller germansk. Det betød egentlig "kraft" og var i sin oprindelse - keltisk!

Jeg anskaffede mig en gælisk-engelsk ordbog. Og ganske rigtigt: "neart" betyder på irsk kraft og styrke, vigør og energi - alt det, vi på nudansk henter i et "power- nap"! Ikke nok med det, "neart" betyder også rigdom og overflod, velmagtsdage. Fylde.

Rig som Njord, sagde man i vikingetidens skjaldedigtning.

Også i en walisisk-engelsk ordbog, tilsendt mig af en historisk interesseret bekendt i Wales, forfatteren Hywel Gwyn Evans, genfandt jeg Nerthus: "nerthu"- at styrke.

I 1880'erne fandt man i Dejbjerg Præstegårdsmose ved Ringkøbing de søndrede dele af en kultvogn fra jernalderen. Nogle træbrikker, der anvendtes ved vævning, syntes at forbinde vognen med en kvinde.

Det turde være en Nerthus-kultvogn, fastslog Jan de Vries i 1956 i sin nu klassiske fagbog om Altgermanische Religionsgeschichte. Hans antagelse bakkedes op af den fremtrædende danske arkæolog P. V. Glob i bogen om Mosefolket 1965. Men det var under min gennemløjning af bind 3 af storværket om Danmarks Oldtid, skrevet af Glob's forgænger som rigsantikvar, Johannes Brøndsted, at jeg stødte på den for mig afgørende, ja næsten forløsende sætning.

Brøndsted skriver, at Dejbjergvognene - for der viste sig at være to - udmærket kan være fremstillet her i landet; men kunstneren som udsmykkede dem, må "have gået i keltisk stil-skole."

Beslagene på den formodede Nerthus-vogn var - keltiske!

Var jyderne keltere?

Var troldkællingen, som fødte Limsoen, en keltisk modergudinde?

Jeg måtte sætte mig ind i den keltiske fore-



Verdenstræet Ask Yggdrasil, nornernes brønd og tulens stol.

stillingsverden. I et antikvariat med yderst rimelige priser faldt mit blik på en bogryg med titlen Celtic Mythology. Jeg pillede den ud. På omslaget var et stort billede af: Gundestrupkarret, fundet i Rævemosen i Limfjordslandet Himmerland, kimbrernes hjemland!

Var jyderne på Jesu tid lige så meget keltere som de var nordboer? I dansk arkæologi har man kaldt de sidste 500 år før Kristi Fødsel for keltisk jernalder på grund af de mange keltiske fund, der er gjort her i landet. Man har tolket de fundne genstande som importvarer, krigsbytte, grejer medbragt af keltiske flygtninge, eller hvad internationalt berømte fund som f.eks. Gundestrupkedlen angår, som gaver, udvekslet med en stammekonge i det egentlige, keltiske Europa. Den tanke, der som en mistanke var ved at snige sig ind hos mig, at vi jyder også var keltere, den tanke forekommer danske arkæologer utænkelig. Keltoi, ”de frem-

mede”, det var grækernes betegnelse for de fastlandskeltere der boede lige nord for Grækenland. De der boede længst mod vest, i det nuværende Frankrig, kaldte romerne for galtere, mens de der boede længst mod øst, i Lilleasien, kaldtes galatere - det var dem, Paulus skrev breve til. Ø-kelterne, derimod, beboede øerne i Atlanten, vesten for Jylland: England, Skotland, Wales, Cornwall og Irland.

Enhver der som jeg har besøgt Irland og Wales, vil vide at de keltiske folkeslag nok har en fælles keltisk kultur, en keltisk bevidsthed - men irere er irere, og walisere walisere. De er, kort sagt, fælles om at være noget for sig.

Det blev tydeligt for mig, da jeg læste om irernes havgud, Manannán, der udover at være havets gud også var en stor troldmand, der kørte i sin vogn hen over bølgerne som var havet en bølgende slette. I Wales hedder han Manawydan og er også der kendt som en dre-

ven magier; men tværtimod at være en havets guddom, bibringer Manawydan de walisiske landmænd kunsten at dyrke hvede. Men såvel i Irland som i Wales er denne gud en søn af guden Lir - i den nordiske mytologi kaldet Læ, havguden som holder til på Læsø.

Skulle den tids jyder så ikke kunne være keltere - og stadig være jyder? I så fald: var de mere ø-keltere end fastlandskeltere? Mere irere end f.eks. walisere?

Litteraturen om kelterne er overvældende. Hvor skulle jeg ende og begynde?

Gudinden Danas Folk

- Læs Leabhar Gabhála Eireann!

Det var det prompte råd jeg fik, da jeg spurgte en god gammel bekendt fra mine år som medarbejder ved Danmarks Radio, Jørgen Andersen, som allerede dengang, udover at være konsulent ved Radioteatret, var en af vore mest Irlandskyndige. I 1977 havde han udgivet sin disputats om sheela'erne, erotiske kvindelige skulpturer på middelalderlige kirkemure rundt om på de britiske øer, hvor de blev tillagt magisk kraft.

Jeg gik på Sydthy Bibliotek i Hurup og bestilte en videnskabeligt kommenteret, engelsk udgave af 1100 tallets Irlandskrønike, Invasionernes Bog - et værk, der har samme betydning for irerne, som Saxos krønike om Danernes Bedrifter har for os danske.

Som nutidsdansker kan jeg kun føle dyb taknemlighed over for et bibliotekssystem og bibliotekarer, der gør det muligt, selv i en så afsides egn af landet, som Thy er i dag, med de mange uortodokse bogbestillinger at trænge gennem de gængse forestillinger om hvem vi er, og frem til en ny oplevelse af identitet. En uventet gave faldt mig i hånden i ventetiden, en bekræftelse på at jeg ikke var alene på vejen mod det mål, jeg anede lå derude i historiens tåge. Det var en bog af den skånske religionshistoriker Marianne Görman: "Nordiskt og keltiskt", - en præcis titel på en bog der på grundlag af en række undersøgelser fastslår, at religionen i Sydsandinavien, herunder Danmark, i slutningen af Bronzealderen og i keltisk jernalder, nok var nordisk, men med "tydelige

keltiske træk". For Görman var det nærliggende at den nordiske gudeverdens herskende ægtepar i bronzealderen, Nerthus og Njord, var udsprunget af et "keltisk miljø".

Det var, som Nerthus selv blinkede skæmsk til en. Det var i 1987, og jeg føler stadig trang til at give Marianne et knus for den bog.

Ville Nerthus afsløre sit sande væsen for mig? Røbe sit sande navn? Åbenbare hvem der formummede sig bag naturkraftens dæknavn? Jeg stod med Invasionernes Bog i hånden. Nerthus skuffede mig ikke: I året 521 før Kristi Fødsel - netop i overgangen mellem bronzealder og keltisk jernalder - blev Irland invaderet af et folk som kaldte sig Tuatha De Danann, "Gudinden Danas Folk", der kom over havet til Irland fra "de nordlige øer", medbringende den kåringssten som de kronede deres nye konge på.

Det var som om de mange brikker til mit puslespil faldt på plads i ét og samme sekund:

Limfjordsegnens fornemme troldkælling var ingen ringere end Jordens gudinde Dana, ikke alene mor til Limsoen, frugtbarhedsguden Freja, men hele folkets og alle guders moder.

Kong Dan, søn af Dana

I den danske middelalderlige Lejrekrønike havde jeg netop læst om jydernes kåring af Kong Dan. Som tak for at Dan med succes havde forhindret Kejser Augustus i at erobre Jylland, "førte de ham til den sten, som kaldtes Danæryg, satte ham op på stenen og gav ham kongenavn".

I den islandske Skjoldungesaga havde jeg fundet denne interessante supplerende oplysning: Dan var søn af Rig og Dana.

Navnet Rig er kendt i den nordiske mytologi som tilnavn til selveste Heimdal, menneskers og guders stamfar. En mere passende ægtefælle kunne man ikke give menneskers og guders stammor, Dana.

Ved at tildele Dan dette guddommelige ophav, ophøjede jyderne Kong Dan til gudesøn - et herligt jysk slag i ansigtet på Kejser Augustus, der oprindeligt hed Octavian, men som havde tildelt sig selv navnet Augustus: Den Ophøjede, i håb om at blive dyrket som

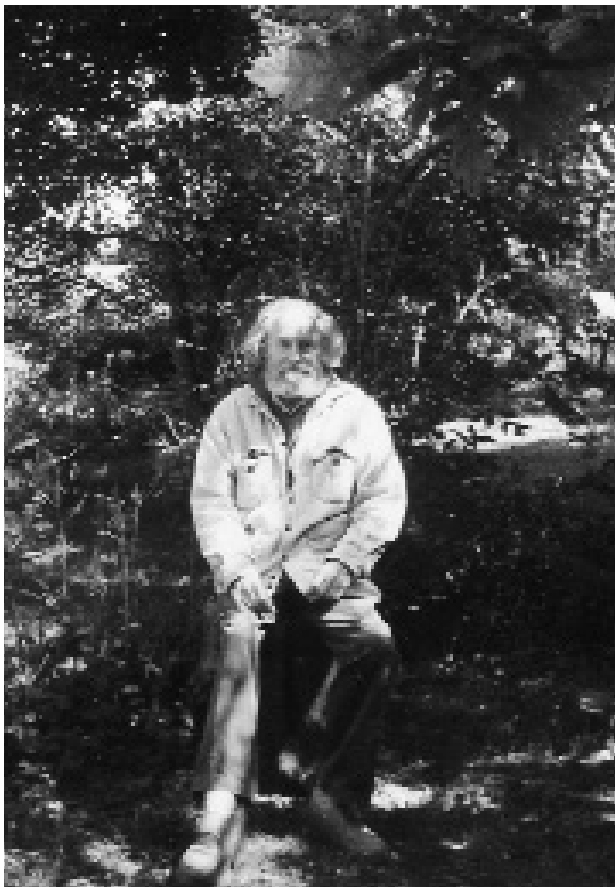
en gud, hvad han faktisk også blev efter sin død.

Danske historikere har ikke hæftet sig ved Lejrekrønikens beretning om Kejser Augustus' forsøg på at inddrage Jylland i det romerske imperium, der på det tidspunkt strakte sig helt op til Elben i Nordtyskland, ligesom danske religionsforskere har afvist Romantikens store litterære navne, Poul Martin Møller, Oehlen-schläger og H. C. Andersens nævnelse af gud-inden Dana som ren romantisk fiktion.

Jeg følte mig mer' og mer' overbevist om, at datidens lærde med deres forkastelse havde kastet barnet ud med badevandet.

Kejser Augustus' Limfjordstogt

At den romerske flåde vitterligt har vist sig i Limfjordsegnen, fremgår af det personlige CV, Kejser Augustus til forherligelse af egne bedrifter lod indhugge i en marmortavle på en tempelvæg i det af ham erobrede Lilleasien. For at



Gunnar Iversen i tulens stol. Tulen var fortæller.

udbrede den romerske "fred" Pax Romana, til imperiets naboer, vedgår han at have beordret sin flåde sendt lige til "Kimbrenes land" Himmerland. Men ikke et ord om krig, tværtimod "bad udsendinge fra folkeslagene i disse egne om mit og det romerske folks venskab", ja de skal sågar have givet ham et af deres hellige kar i gave.

Kejserens fremstilling af togtet til Limfjords-egnene år 5 efter Kristi Fødsel er i mine øjne et smukt eksempel på omformuleringer af den art, vor tids spindoktorer kalder "damage control". Venskabsgaven beseglede en fredsaftale, romerne indgik efter at have indkasseret et nederlag, som det naturligvis ikke var noget at skrive hjem om, endsige lade hugge i marmor.

For mig at se lå der et personligt motiv bag Augustus' flådeekspedition til den jyske halvø, nemlig det samme som historikere har påvist bag kejserens bestandige udvidelser af imperiets grænser i Middelhavsegnene: afgifterne fra Romerrigets handel med folkeslagene i rigets grænseegne gik direkte i Kejserens lomme! Altså:

Kejser Augustus' formål, der blev forpurret af Dan, var at få kontrol over jydernes fjernhandel og deres allerede dengang årtusindgamle fjernhandelsvej - Teutonernes Ravvej!

Teutonernes ravvej

I det fjerde århundrede før Kristi Fødsel - i keltisk jernalder - sejlede den græske købmand og opdagelsesrejsende Pytheas fra Marseilles, der dengang var en græsk handelskoloni, over til Cornwall i det sydlige England, hvorfra Marseilles fik sine leverancer af tin.

Fra Cornwall går rejsen over havet til en ø "på hvis kyster rav skylles op og sælges af øboerne til de nærved boende teutoner".

Teutonerne, som her træder ind på den verdenshistoriske scene som det første navngivne folk norden for Romerriget, nævnes igen, denne gang af romerske historikere, da de sammen med kimbrenne er blevet fordrevet fra deres hjemstavn af en voldsom flodbølge omkring 120 f. Kr. På deres vej ned gennem Europa, på udkig efter nye græsgange, nye steder at slå sig ned, synes de i vid udstrækning at have fulgt

teutonernes gamle Ravvej, som forskere mener forgrenede sig dels mod sydvest til Marseilles, dels mod sydøst til de græske øer.

Den romerske hærledelse troede ikke på de udvandrede teutoners tsunamiforklaring og lokkede dem i et baghold i Kärnten i Alperne under foregivelse af at anvise de hjemløse nordboer nyt land her. Da romernes krigslist gik op for teutonerne, blev de grebet af et sandt raseri, der resulterede i et knusende militært nederlag til romerne. Vejen til Rom lå hermed åben.

I imperiets hovedstad holdt man vejret, overbevist som man var om nordboerne egentlige hensigt: at erobre Rom og dermed verdensmagten. Da skete der det, som romerne ikke fattede. I stedet for at gå mod Rom bøjede teutonerne af og vandrede mod vest - i retning Marseilles!

Billedet af teutonerne, som de romerske historikere havde skabt med deres brændemærkning eller "branding" af dem som et krigerfolk, grebet af teutonisk "furore", vildt raseri, krakelerede. Teutonerne ville ikke være Verdens Herre. De var og blev det samme handelsfolk, som Pytheas havde kontaktet to århundreder tidligere. Deres mål var ikke Rom, magtens hovedstad, men verdenshandelens hovedby, Marseilles, deres gamle handelspartnere.

Thy - Teutonernes hjemstavn

Kimbrerne boede på "den kimbriske halvø", Jylland, efter de fleste forskeres mening i Himmerland. Men hvor kom teutonerne fra?

Tyske oldtidsforskere er ikke i tvivl. Slår man op i Hermann Schneiders Germanische Altertumskunde - jeg fandt en udgave fra 1951 - konkluderes der:

"Teutonernes hjemstavn må altså søges på Jyllands vestkyst, hvor navnet på landskabet Ty (oldnordisk Thjôd) ved Limfjordens vestlige ende endnu den dag i dag betegner den nordligste del af deres område."

Med andre ord: teutonerne var den keltiske jernalders thyboer.

Men var de også Gudinden Danas Folk, Tuatha de Danann, som erobrede Irland 521 f. Kr.?

Var thyboerne keltere?

Romerne, der i Alperne stod ansigt til ansigt med teutoner og kimbrer, beskrev dem som keltere.

Vor tids danske historikere erklærer fra deres skriveborde, at romerne tog fejl. At de selv, i modsætning til romerne, aldrig har mødt en teuton, synes ikke at anfægte dem.

Mig førte anfægtelserne ud på en årelang opdagelsesrejse. En pocketbog om The Celts - igen med Gundestrupkarret på forsiden! - skrevet af kelterforskningens store gamle dame, Nora Chadwick, gav blod på tanden:

"Kimbrerne var allierede med folk kendt som Teutoner. Dette ord er beslægtet med det keltiske fællesnavn tuath (jfr. walisisk tud, "folk") og taget under ét, lader vore vidnesbyrd formode, at teutonerne var en gren af de keltiske folkeslag."

Jeg slog Thy op i den danske Stednavne Ordbog forfattet af prof. Bent Jørgensen.

Thy skrives i 1075 Thiut, og omtales 1231 som Thiud, Thythæssysel; "Områdets gamle navn er identisk med (det gammeldanske) thiuth, "folk", videreudviklet til betydningen 'folkeområde', som i det gamle navn på Sverige, Svitjod."

Tilsvarende betyder det irske tuath (udtalt: tue) ikke blot "folk", men også - som det waliske tud eller tuedd - "område", "egn", "distrikt", "land".

Thy, der den dag i dag af thyboer omtales som "Thyland", og som i vikingetid kaldtes Thjod, i jernalderen Teut, deler altså navnefællesskab med det keltiske "Tuatha de Danann", Gudinden Danas Folk.

Var der andre mulige keltiske spor efter dette folk i Thy?

Udover kroningsstenen, som siden skulle blive flittigt brugt ved irske kongevalg, medbragte Danas Folk ifølge den irske krønike solguden Lugs spyd og "Den gode Gud" Daghdas gigantiske kar, der sikrede folket et liv i overflod, tilmed en genopstandelse til et paradisiske liv efter døden. Karret blev imidlertid frarøvet Danafolket af dets modstandere, den herskende irske stamme, Fomorerne, der overgiver det til deres underverdeshersker, Balor med det



Danastenen i Danas Have, oprindeligt centrum for Kornmodsfesten 1. august til sikring af en god høst.

onde Øje og dermed er det forbi med lykke og velstand i Irland. Danafolket ender i irsk folkløse som underjordiske alfer, elverpiger og bjergfolk i høje.

Krønikens oplysning er opsigtsvækkende. Lug og Daghdá er hovedguddommene i den keltiske gudeverden. Og her tilstår irerne selv, at de ikke er hjemmedyrkede, men importeret kulturarv fra et land hinsides havet, beboet af Gudinden Danas Folk. Dette kan jeg kun tolke som et vidnesbyrd om, at landet og folket hinsides havet var keltisk.

Jeg dukkede ned i de thylandske folkesagn. Rummede de "glemte keltiske myter?"

Et folkesagn fra Ullerup ved Heltborg vil vide, at der engang kom et mærkeligt par ud fra Lundehøj, bærende en kobberkedel i mellem sig. De kom ind på nabogården og bad om mælk til deres barn. Men i stedet for at vise gavmildhed, greb bonden sit fyrstål og smed det i karret. Det blev så varmt, at parret ikke kunne holde fast på det, og de to højfolk flygtede ud af gården, efterladende kedlen.

Inden kvinden kunne tage flugten, måtte

hun dog slå sine bryster, der var så store at de næsten slæbte hen over jorden, over skulderen med et kast!

Var jeg på sporet af Daghdás næringsrige kar, der blev efterladt hos Balor, goldhedens gud? I så fald var den langbrystede kvinde Eithne, Balors datter, som ifølge de keltiske myter flygtede med sin nyfødte søn for at søge skjul for sin far. Balor var nemlig blevet spået, at han ville blive dræbt af sit barnebarn, og derfor stræbte han dattersønnen efter livet.

En af Balors udsendinge får fingre i spædbarnet og haster af sted til en dam for at eksekvere den druknedød, Balor har forlangt. I det afgørende øjeblik falder nålen, der holder svøbet sammen, ud og barnet undslipper. Jeg tror, det har været denne mytiske episode, Thistedes indvånere "fra umindelige tider" fejrede påskedags eftermiddag ved Langdos-højen, hvori der var et hul fuldt af vand og mudder. Heri ofrede enhver af deltagerne i ceremonien - en knappenål til Langdosmanden.

Hvor holdt Balors datter sig skjult med sit efterstræbte barn? Jeg tror, på Ashøje. Under

den stendynge, der i folkemunde kaldes Heksegravene, bor der ifølge folkesagnet en jomfru sammen med sin lille søn.

En gammel thybo, barnefødt på gården nabo til Ashøje, Andreas Lodahl, har fortalt mig, at han som barn har smidt sten på Heksegravene; det skulle man, ellers ville der ske en ulykke! Hvad det var for en ulykke, fik han ikke at vide. Selv kom jeg ikke undervejs med det, før jeg fik nærlæst myterne om Balors dattersøn. Han er ingen ringere end den keltiske solgud Lug!

Spådommen, at han en dag skulle dræbe sin morfar, går i opfyldelse. Da Lug bliver stor nok, samler han en sten op, lægger den i sin slynge og slynger stenen ind i Balors onde øje, med døden til følge.

Drabsscenen tror jeg er blevet udspillet ved Lundehøj, hvor kobberkarret blev efterladt. Her fortæller et folkesagn om to jætter, Lunde og Favre, den ene boede i Lundehøj, den anden i nabohøjen Favres Knold. Deres indbyrdes fjendtlighed ender med døden. Præcist hvordan, husker sagnet ikke; det gør den keltiske myte til gengæld:

I det øjeblik fire af Balors tjenere med lodder og trisser og snoretræk får løftet gigantens øjenlåg med øjenvipper og det hele på klem for det dødbringende blik fra hans onde øje, slynger den unge Lug sin sten gennem sprækken og øjet, ind i hjernen. Og sådan dør Balor.

Thyboernes Favre må være Balor. Det irske ord fabhra, udtalt faure, betyder øjenvipper. Lunde må være den unge solgud Lug, som irlænderne helt klart så som en lunnach: en "aktiv ung mand". Havde Andreas Lodahl ikke som barn kastet en sten til den unge Lug, ja så havde Thy ligget gold hen.

Intet under, at denne årstidsmyte om Lug og Balor er en hovedmyte i Danafolkets keltiske mytologi. Nok så underfuldt var det for mig at se den udspille sig, som et rituelteater, i thylandskabet.

Thy var efter mit bedste skøn et rimeligt sted at anlægge en sagnhave til ihukommelse af Gudinden Danas Folk, teutonerne, og deres jysk-keltiske livssyn, menneskesyn og samfundssyn.

Men var det berettiget med en Danas Have lige netop i Sindrup?

Revs Herreds Ting

På Tingbakkerne i Sindrup, få hundrede meter øst for Korshøjgaard, hvor Tinghøj og Galgehøj endnu synes højt i landskabet, afholdtes Revs Herredsting. Tingstedet blev brudt ned mellem 1800 og 1810, og den runde kreds af tingsten fjernet. I midten af tingkredsen stod en særlig sten med et hul igennem.

Jeg har eftersøgt den, uden held. Men i en bog om Irland fandt jeg en tilsvarende sten afbildet. Den står i Kildare og kaldes Edsstenen eller Sværgestenen.

Jeg fik den indskydelse at undersøge, hvad det at aflægge ed hedder på keltisk. Og gjorde store øjne: solguden Lugs navn har ikke alene betydningen "lys" - det betyder også "ed" og, som verbum, "at sværge". Den keltiske hovedgud Lug kunne med andre ord være knyttet til tinget i Sindrup! I så fald kunne Refs-tingstedet gå tilbage til keltisk jernalder og det danske folkestyre være mere end 2000 år gammelt.

Gennem sagnforskeren Mads Lidegaard stiftede jeg en dag personligt bekendtskab med fhv. statsskovrider Laumann Jørgensen og hans påvisning af stenkredse i bl.a. Hareskoven i Nordsjælland og Hanherreds Tingskov som jernalderlige solkalendere med indbyggede astronomiske sigtelinier til solopgange på de decideret keltiske fejningsdage: 1. november, det gamle keltiske nytår, som nu igen fejres som Halloween. 1. februar, 1. maj samt 1. august, Lughnasa, festdagen for solguden Lug!

På stedet besluttede jeg at rekonstruere tingkredsen her i Danas Have og fik stenhuggeren i Hurup til at levere edsstenen i midten, med hul igennem, for mig nøglen til gåden om Lugs tilknytning til tinget:

Lug repræsenterede den lyse årstid, en tvillingbror, Gronw den mørke halvdel af året. Skiftet fra den mørke til den lyse tid skete ifølge en af Danafolkets myter ved at Lug dræbte sin bror. Det sker ved et spydkast. Derfor, altså, bragte Danafolket Lugs spyd med sig til Irland; for uden det, ville årets løb gå i stå og folket leve i evig mørketid!

Lugs nødvendige drab på den mørke bror sker i fuld offentlighed, på tinge. Bror Gronw aflægger ed på at blive stående, mens Lug tager sigte - forudsat, at en sten må blive rejst imellem dem. Det går Lug med til. Stenen bliver rejst. Lug kaster sit spyd. Det går durk igennem stenen - og dræber Gronw.

Årets ring er sluttet.

Deraf hullet i Sindruptingets midtstillede sten.

Livsmod og livspoesi

Limgrim var ikke kun kendt og dyrket i Limfjordsegnene.

Ovre i det keltiske Wales gik Den store hvide So med sine 12 smårise: korn gudinden Ceridwen, omgivet af sit præsteskab, de 12 druider, og berømmet for sin skønhed af de walisiske digtere. Et magisk kar, visdommens og inspirationens kar, var hendes fornemste

kultgenstand: "Cerid" betyder "digt, sang, musik, poesi". En Limfjordsdigter som Jeppe Aakjær ville ikke have været et særsyn i Wales; hvem andre end Ceridwen skulle kunne inspirere til "Rugens Sange"?

Som Ceridwens nordiske dobbeltgænger var Freja gudinde for kornets modning; Kornmodsglansen, som sås ved midnat i Hundedagenes augustmåned, skyldtes den hjælpsomme Freja, som var ude og slå ild med stål og flint for at se til, at rugen modnedes, så det blev en god høst.

Og som Ceridwen var også Freja en elsker af poesi, ikke mindst kærlighedsdigte, skriver Snorre Sturlason i sin håndbog for skjalde og fortæller, at Freja fældede gyldne tårer, da hendes elskede Odr forlod hende. "Odr" er oldnordisk for "digtekunst, ånd, inspiration", det som kan bevæge menneskets sind.

At en korn gudinde dyrkes såvel af bønder



Tingstedet og Korshøjen, rekonstrueret i Danas Have. Højen stod »på gloende pæle« 1. november (Halloween) ved mørketidens begyndelse. Dise-tinget holdtes i februar. Korset er det gamle nordiske symbol for den genopstandne sol.

som af videnskabsmænd og kunstnere, er ikke så mærkeligt. For vismanden drejer det sig om at komme ind til sagens kerne, for digteren om at få det væsentlige - sagens kerne - udtrykt på en kernefuld måde, i guldskorn, der gør en værdifuld tanke til en evig sandhed om menneskets vilkår: "Visdom gemt i få ord - hvilke kernesandheder!", sagde en beundrende H. C. Andersen om Salomons Ordsprog.

Fuldt af kraft og kerne, sådan skulle det være, hvis det skulle du til noget - kornet og kunstværket, digtet og mennesket. Derfor dyrkede man Nerthus, derfor dyrkede man Freja.

Det krævede livsmod. Derfor dyrkede man Dana. Det blev mig klart, da jeg slog Dana efter i en irsk pocket-ordbog, en gammel veninde sendte mig efter en Irlandsrejse:

"d á n a" siger irerne om den, der har vove-mod, og selvtilidsfuldt og djærvt tør møde livet uden frygt. Men tag ikke fejl af den keltiske livsfilosofi:

Målet var ikke at leve sit liv i dumdristighed.

"d á n" betyder "kunst, digtekunst, digtning".

Danas Folk var livskunstnere. Deres livs mål var livs poesien, at gøre sit liv til et digt.

Sinne i Korshøjen

Et folkesagn fortæller, at en pige fra Sindrup engang skal være blevet røvet af røvere, der boede i en hule i Sindrups Tingbakke lige øst for Korshøjen. Her tjente pigen som husholderske.

Hendes navn er bevaret i et tilsvarende sagn fra Mariagerkanten. Pigen hed Sinne og har givet navn til den nærliggende høj, Sinneshøj. Har hun også givet navn til Sindrup?

Sindrup hedder egentlig Sinderup, udtalt med stumt d, og gerne med en e-lyd i stedet for i'et. Sprogforskerne antager, at stednavnet er dannet af det gammeldanske ord sinder, "slagger". Ikke mærkeligt, at kunstsmeden i den nordiske mytologi hed Sindri, efter de rødglødende hammerskæl der fæg fra hans ambolt.

Sinne har dog næppe fået sit navn efter disse affaldsprodukter fra jerntilvirkningen, snarere fra en anden betydning af ordet "sinder", nemlig "glødende aske, glødende kul". Som hus-

holderske var det hendes ansvar at passe ildstedet og sørge for, at arneilden blev holdt ved lige, at den ikke gik ud.

Jeg fik en mistanke. Rummede røverhistorien fra Tingbakkerne et overleveret folkeminde om en ild, der skulle brænde evigt på det nordiske ting?

Ved den irske gudinde og senere helgeninde Sankt Brigids kultsted i Kildare holdtes en evig ild ved lige alene ved nitten kvinders åndedræt, helt ind i 1200-tallet. Brigids fejningsdag var 2. februar, netop ved den tid hvor vi i Norden holdt Dise-ting. Diserne var gudinder, anført af Freja som i den funktion bar tilnavnet Vana-Dis.

I Sindrup har dog hverken navnet Freja eller Vana-Dis efterladt sig spor. Det har derimod navnet på en af de kvindelige guddomme, Snorre benævner asynjer.

En gammel stavemåde for Sindrup fra 1459 satte mig på sporet: Syndrup. Syn er navnet på en nordisk gudinde tilknyttet tingstedet. Snorre Sturlason fortæller om hende i 1200-tallet, at "Syn er sat til at forsvare dem, der ved tingsforhandlingerne vil gendrive falske anklager", ligesom hun skrider ind, "når en mand benægter sin skyld."

Nu vidste jeg, hvorfra det stammede, udtrykket "at samle glødende kul på ens hoved"!

Jeg genfandt Syn, Sandhedens beskikkede forsvarer, i det irske.

"Sine" og "Sean", med stumt a, betyder "at nægte at anerkende", ligesom ordet "seun" (med stumt u) der i tilgift har betydningen "at forsvare" - nemlig mod fortryllelse, eller - og nu bliver det interessant: ved hjælp af fortryllelse, såsom "at gøre korsets tegn".

Sinne fra Sindrup, som blev Revs Herreds ting-gudinde, kan altså have haft Korshøjen her ved Korshøjgaard, som sin egentlige residens, i den folkelige bevidsthed.

Som elverpige var Sinne kendt af kulsvierne, der brændte træ til kul i de store skove, i Sverige som i det midtjyske. Når kulsvieren tog et nødvendigt hvil, dukkede hun op ved kulmilen og drog omsorg for, at ilden ikke gik ud. Hun var seksuelt tiltrækkende, og så alligevel: Hun bar rævehale!



Tranedans i den stenlagte labyrint, oprindeligt en fejring af forårsgudindens udfrielse af vintergudens vold.

I Frankrig, i det keltiske Gallien, blev en ræv til tider brændt på Midsommerbålet. Bagefter samlede folk gløderne op og bar dem hjem - de bragte lykke.

Her har vi vel forklaringen på Sindrup-Herredstingets mærkelige navn, Revs, der kommer af - ræv.

At det er Sinne/Syn, der er ophavskvinden til rævenavnet, finder jeg bekræftet i det irske ord for ræv: sionnach, med stumt o. Hun går igen i navnet på den giftige plante digitalis, på dansk kaldet Fruehandske og rævebjælde, på engelsk Rævehandske, på irsk: Sionn, eller Lusnam-ban-sith, d.v.s. "planten som tilhører den unge blonde pige i højen".

Hvem var hun, Sinne, den unge blonde pige?

Kulsviere kunne fortælle om hendes lange bryster, som de iagttog i skæret fra det gløddende kul i kulmilen. Ikke for ingenting kender folkesagnene hende som Slagge Langpatte. Iernes Sinech, "Den brystvorte-rige".

Hende var det, bonden så komme ud fra Lundevej med det store kar, og som søgte skjul med sin lille søn under heksegraven ved Ashøje.

Sinne var Lugs mor. Og nu, da Lug var blevet stor og herskende over dagens og sommerens lys, havde hun slået sig ned i Sindrups Korshøj.

Korshøje markerer til tider korsveje, som her i Sindrup, hvor vikingernes søhandelsvej, Limfjorden, krydses af Ravvejen, teutonernes urgamle fjerndelsvej ned gennem Europa. Korsveje blev helligholdt af kelterne, der brændte bål ved korsveje ved det mørke års begyndelse i november, hvorpå man kastede gløderne på hinanden, som en velsignelse - fra Sinne.

For "seun" betyder at velsigne, helliggøre, bringe lykke.

Jeg var nået til en korsvej i mit liv. Jeg måtte skabe en have til ære for Dana og Sinne, hvis gode navn blandt så meget andet også betyder: tålmodighed, mildhed, overbærenhed.

Gunnar Iversen

Er født i Sønderborg i 1938.

Ansæt i Danmarks Radio som TV – producer hos Niels-Jørgen Kaiser, siden 1965 freelance.

Modtog 1969 sammen med Poul Martinsen Europæisk TV - Pris for "Broen", et TV - eksperiment i nedbrydning af fordomme mellem hippier og Vilde Engle. 1970 "Hævnens Time", om retsopgøret efter besættelsen.

Højskolelærer ved Krogerup Højskole. Studerede psykologi og religionshistorie ved Københavns Universitet og har bl.a. skrevet DR – grundbogen "Om Fordomme" 1969, "Hvor bliver lykken af i Danmark?" 1975, "Den indre Svinehund – Essays om fordomme og fordragelighed" 1987. Om flintens mytologi i "Flinten – Danmarks diamant" udgivet af Museet for Thy og Vester Hanherred 1995 samt artikler om Tro og Overtro, Humor og Normalitet i Psykologisk Opslagsbog 2003.

Producerede i 1970 – erne en række radio-programmer for DR's Kultur og Samfundsafdeling, bl.a. om dansk nationalkarakter i EF – afstemningsåret 1972, samt portrætsamtaler med thyboer. I 1980 – erne vært i Vestjysk Kaffeclub, Radio Midt & Vests månedlige samtaleprogram om livssyn, menneskesyn og samfundssyn.

Debutede 1969 som dramatiker med TV – spillet "Mildest Talt", skrevet sammen med Ebbe Kløvedal Reich. 1985 hørespil om J. P. Jacobsen. Har siden Sankt Thøger Spillet, opført i Vestervig 1986 af Fyrspillene i Sydthy, forsynet Jylland med en snes historiske egnespil, fra en "Forestilling om Guldhornene", opført i Schackenborg Slotspark i syd, til H. C. Andersen - spillet "Prinsessen af Vendsyssel", opført 2005 på digterens 200 – års dag i Brønderslev i nord.

Sammen med forfatteren Knud Sørensen med – initiativtager til Limfjordsegnens Litteratur Samvirke. Skrev sammen med Dorte Mosgaard og Jørgen Vestergaard manuskriptet til kortfilmen "Et rigtigt Bondeliv – en film om landbokultur 1940 – 90", 1994. I de senere år historiefortæller på TV/Midt-Vest.

Modtog 1986 Poeten Poul Sørensens hæderslegat. Sammen med Susanne Tvermoes tildelt teaterpriserne Den Gyldne Spade for arbejde med lokalhistorie 1989 og Anne og Arne Aabenhus legatets ærespris 1992.

